

TÍÐARGREIN

Mentan

Í Sosialinum nr. 115 hevði Kim Simonsen (K.S.) eina grein við heitinum Europeiskar ímyndir og sjálvsmynd okkara.

Sprotin.fo sigur, at ímynd er "mynd ella lýsing, ið rithøvundur ger av sær sjálvum."

Fyrst er at siga, at tað er harmiligt, at rættlesing ikki er framd, áðrenn greinin fór í blaðið. Í yvirskriftini til greinina manglar ð í Lindiseyðkenningin. Sama er at siga um eyðmerking, har manglar eisini ð. Hóast er stavað við ð.

Stílin er fløkjasligur.

Greinin er frámerkt: Encyclopædia Britannica um Føroyar, 1824, og hon byrjar soleiðis: "Ímyndin av Norði og av Norðanlondum er broytt fleiri ferð gjøgnum søguna. Hetta hevur haft beinleiðis ávirkan á hvussu onnur hava ímynda (ð manglar) føroyingar, ið fekk týðning í mun (til manglar) hvussu vit koma at menna.....".

Hvat er Norði og hvat er Norðanlondum. Hvussu skal hetta skiljast?

K.S. spyr: "Men hvussu sóu evroparar[!] t.d. Føroyar, eitt nú um miðskeiðis í 19indi øld"?

Um vit lesa bókina "Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne," sum Jørgen Landt (1751-1804) skrivaði – handritið var liðugt til prentingar 22. oktober 1799, sama árið sum prentfrælsisskipan varð sett í gildi í Danmark, og bókin kom út í 1800 – altso, hann, ið las Færøernes geografisk- historiske Beskrivelse; Færøernes fysiske Beskrivelse; Færøernes økonomiske Beskrivelse; Færøernes politiske Beskrivelse, fekk svar upp á tað, sum K.S. spyr um. Bókin er sundurliðað í 56 §§. Hon kom út fyri 214 árum síðan og í enskari týðing 10 ár seinri. Við stóði í skringum og notatum hjá Nicolaj Mohr í 1775-78 og Jens Chr. Svabo í 1781 og 82 og við samrøðum og granskingararbeiði hjá Landt víða um í Føroyum, skrivaði hann bókina.

Tað, sum "evroperarar sóu [ella vistu] um Føroyar í 19indi øld," fingur teir frá – her nevndir eftir aldri – N. Mohr, J. C. Svabo, J. Landt og V. U. Hammershaimb (systursonur Svabo) og sjálvandi eisini frá mentaðum fólki í Danmark tá á døgum, sum skrivaðu og tosaðu um Føroyar og føroyingar.

Landt var prestur í Norðurstreymoyar prestagjalði frá 1791 til 1798.

K.S. sigur, at "í tíðini undan upplýsingini var ímyndin av Føroyum og av føroyska samleikanum ikki serliga greið..."

Hvat er tað fyri tíð undan upplýsingini, ið ikki var greið? Hugsar rithøvundurin kanska um "upplýsingartíðina," sum í Europa vanliga verður hildin at vera byrjanin av

1700 til 1770? Júmen, tað er júst tað tíðarskeiðið, sum er so væl lýst av Landt bæði á donskum og enskum. Tað skal sigast, at bókin er skrivað við gotiskari skrift. Tá í tíðini var tað vanligt; og fyri 70 árum síðani lærdu næmingar at lesa gotiska skrift í realskúlanum her í Havn. Gotisk skrift kom upprunliga úr Norðurfraklandi, og í reformatióini (1500-talið) kom tann nýgotiska skriftin til Danmarkar og haðani til Føroyar.

Vit lesa: "... at tað eru fyra fasur av ímyndum av Norður. Hin fyrra var ávirka (ð manglar) av mytuni um Ultima Thule." Har vóru eydnurík fólk. "Hesi vóru (ð manglar) rópt Hyperborearar, tey vóru triggjar metrar høg og mintu um hestar. Sjálvt um lærdir norðurlendingar royndu at broyta hesa neiligu ímynd var lítið at gera."

Og: "Fjórða fasan av ímyndini hjá Norði kunnu vit kalla modernisma. Her megnadi Norður spakuliga at yvirtaka sína egnu ímynd og at gera hana til eina sjálvsmynd." Rithøvundurin er av teirri áskoðan, at ein nýggj mentan broytti sjálvmýnd (s manglar) hjá flestu londunum í Norðanlondum "við ikonum frá LEGO, NOMA til IKEA."

O.s.fr.

Samanumtikið má haldast, at greinin sum sagt er fløkjaslig, hóast rithøvundurin ætlandi hevur gott stóði í akademiskari vitan – humaniora og náttúruvísindi – anno

MMXIV.

Um greinin hjá K.S. skal skiljast sum ein analysa av tí, sum Encyclopædia Britannica skrivaði um Føroyar 1824, so hevði hon ligið betri í skuffuni, tí har hevði hon ikki órógvad fólk við vanligum viti og skili.

Undirritaði, sum við áhuga hevur lisið fleiri góðar blaðgreinir hjá Kim Simonsen, gjørdist ikki sørt bilsin og frusturaður, tí eg ikki forstóð og framhaldandi ikki forstandi ein stav av tí, hann nú hevur skrivað og, ja, um hvat?

Er ikki okkurt um tað, at útgávan av Encyclopædiini 1824 varð fløkjasligt stríðsmál, og at hon tessvegna í nøkur ár kom í ringt orð?

Verður trøðin í vesturbýnum taðað og hoyggjað við slíkum amboðum?

Mangt er forborgið. Í mong ár hava tvey hugtøk órógvad føroyingar við maniskari megi:

1. Ævintýrið um olju í føroyskum sjógvum in spe (komandi) og 2. ævintýrið um føroyskt universitet á altjóða stigi in spe (komandi) við altjóða meti í serfrøði í frøðingakleking.

Palleba og Marsanna neyðara-dýrini tey. Trongligt verður hjá teimum at búleikast í Føroyum við ongum frøðiheiti, hóast hesi heiti eru sum í murruni. Tey bæði verða ifylluleikarar – statistar – í okkara lítla samfelag. Og hvør kann trívast í slíkum hurlivasa uttan við vikuskiftis rýmingum?

Í 25 ár varð VARÐIN – Føroyskt Tíðarrit – ritstjórnað av yrkjaranum, kritikaranum og málfrøðinginum Rikardi Long (1889-1977). Í bókini "Kveikt og kannað," sum Føroya Skúlabólagrunnur gav út í 1979, hevur Hanus Andreassen, rithøvundur, meistaraliga lýst fjølbroytta mentamannin Rikard Long. Í hesum dýrgripinum við 355 síðum lesa vit, at "í greinum og ummælum sínum vísti Rikard Long á, at málreinsararnir, av tí at teirra málsguliga vitan var ov grunn, kundu koma at beina fyri orðum í føroyskum, sum teir hildu vera donsk, men sum altíð høvdu verið í føroyskum, og sum høvdu felagsnorrønan uppruna...."

Og tað er hent í ólukku máta.

Tað má vekja undran, hvussu óvanliga virkin og dugnaligur Rikard Long var í sínum langa lívi: hann var í trimum lærarastørvum; eina fjórðingsöld ritstjóri á Varðanum; virkaði í árávis í skrift og talu fyri einum livandi føroyskum máli; á mentanarøkjum í fleiri nevndum; legði fram fyri almenningin "úrslitið av sínum málfrøðiligu kanninum;" skald og týðari var hann millum tey frægu; landspolitikari. Og nógv annað. Hansara urtagarður ovarliga í býnum var millum teir vakrastu í Havn. Í tí klassisku verjurøðuni, sum saksfórarin Janus Djurhuus helt (skrivliga) í einum sakarmáli í býarrættinum 1944, vísti hann á eina kensluborna hending við "...en skrantende Gloire de Fran-



Heri Mohr

ce Rose i sin skønne Have, som han selv [Rikard Long] har fremtryllet...."

Rikard Long segði í skemtiligum práti, at í Føroyum kunnu fólk vera væl bjálvað, men sjáldan brøv, tí tey fara í konvolutt eins og í øðrum londum um okkara leiðir.

Um vit líta 70 ár aftur í tíðina, ber til at siga, at av teimum dugnaligu læraranum í realskúlanum, eitt nú Thomas Nygaard, cand. mag. í enskum, Chr. Haraldsen, cand. mag. í týskum, Hans Andr. Djurhuus, lærari, Rich. Long, filosofikum, er ikki ov nógv sagt, at Rikard Long brúkti nógv av sínari tíð uppá næmingarnar á ymiskan hátt. Eitt nú við útferðum og hugnaløtum í hansara vakra blómugarði. Hann var ein góður pedagogur.

Av tí at Rikard Long var (er) illa sæddur á trøðni í vesturbýnum, ella júst tí, áttu vit at hugsað meira sum Rikard Long, tá ið vit lesa og skriva og kjaka um okkara skriftmál við einum avkubbaðum alfabeti, sum fjøtrar okkara móðurmál.

